

¹ Katedra Roślin Ozdobnych i Architektury Krajobrazu
Wydział Ogrodnictwa i Architektury Krajobrazu
Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie, ul. Głęboka 28, 20-612 Lublin
² Katedra Uprawy i Nawożenia Roślin Ogrodniczych
Wydział Ogrodnictwa i Architektury Krajobrazu
Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie, ul. Leszczyńskiego 58, 20-068 Lublin
e-mail: margotdudkiewicz@o2.pl

MARGOT DUDKIEWICZ¹, WOJCIECH DURLAK¹, MAREK DĄBSKI¹,
MARCIN IWANEK¹, ZBIGNIEW JAROSZ², KAROLINA PITURA²

Możliwość zastosowania gatunków obcego pochodzenia w rewitalizacji obiektów zabytkowych na podstawie występowania drzew pomnikowych

The possibility using alien species in revitalization of historic buildings based
on the occurrence of monumental trees

Streszczenie. W pracy przedstawiono skład gatunkowy, ilościowy, rozmieszczenie oraz formy ochrony drzew w woj. lubelskim. W 2014 r. na terenie województwa było zewidencjonowanych 1413 pomników przyrody. W tej grupie znajdowały się pojedyncze drzewa, grupy drzew, aleje i szpalery oraz obiekty przyrody nieożywionej, tj. głazy narzutowe czy źródła. Około 1300 pozycji w wykazie dotyczyło ochrony drzew, co stanowi 92% wszystkich lubelskich pomników przyrody. Ochroną objętych jest 208 drzew iglastych należących do 17 gatunków, z przewagą: *Larix decidua*, *Picea abies* i *Pinus sylvestris*. Szczególnie cenne egzemplarze to m.in. *Ginkgo biloba* i *Larix decidua* w Czesławicach, *Larix decidua* subsp. *polonica* w Orłowie Murowanym (gm. Izbica) oraz rzadko osiągające tak znaczne rozmiary w warunkach wschodniej Polski okazy *Pseudotsuga menziesii* subsp. *glauca* i *Taxodium distichum* w Zwierzyńcu. Drzewa liściaste objęte ochroną pomnikową (rosnące pojedynczo, w grupach lub w alejach) to ponad 5200 szt. należących do 56 gatunków i odmian. W tej grupie przeważały: *Tilia cordata*, *Quercus robur*, *Fraxinus excelsior*, *Carpinus betulus* i *Betula pendula*. Na szczególną uwagę zasługują imponujące okazy *Tilia cordata* w Krasnobrodzie i Szczepreszynie oraz egzemplarze *Quercus robur* w Karczmiskach i Hniszowie.

Słowa kluczowe: pomniki przyrody, woj. lubelskie, gatunki obcego pochodzenia, rewitalizacja

WSTĘP

Drzewa pomnikowe stanowią ważną grupę roślin chronionych w Polsce. Ustanowiono kilka kategorii obejmujących drzewa jako pomniki przyrody:

- pojedyncze drzewo;
- grupy drzew – kilka drzew stanowi jeden pomnik przyrody;
- aleje (szpalery) – kilkadziesiąt, a nawet kilkaset drzew tworzy jeden pomnik przyrody [Ustawa... 2004].

Przesłanką do objęcia drzewa ochroną pomnikową jest najczęściej znaczna pierśnica. Wymiary, które kwalifikują drzewo lub krzew do uznania za pomnik przyrody są zróżnicowane i zależne od gatunku – mniejsze w przypadku krzewów oraz drzew krótkowiecznych oraz większe w odniesieniu do drzew z natury długowiecznych. Poza naturalnym zasięgiem występowania gatunku drzewo może uzyskać status pomnika przyrody przy mniej imponujących wymiarach [Pietrzak 2009]. Drzewa pomnikowe w Polsce charakteryzuje duża różnorodność pod wieloma względami. Należą one do 71 rodzajów i 171 gatunków. Pod względem gatunkowym pod ochroną znajduje się 40 drzew iglastych i 131 liściastych, w tym 60 gatunków rodzimych i 111 introdukowanych. Największą liczbę wśród pomnikowych drzew iglastych stanowią sosny, modrzewie, jałowce, świerki, cisy i daglezie, a wśród drzew liściastych najwięcej jest lip, dębów, klonów, buków, kasztanowców, jesionów i grabów. Lipy i dęby stanowią praktycznie 2/3 wszystkich drzew pomnikowych, ponieważ są to gatunki najbardziej długowieczne [Grzywacz 2011].

Najwięcej starych drzew spotyka się w zadrzewieniach śródpolnych, przydrożnych, w zieleni przydomowej, przyzagrodowej, w zieleni miejskiej, a przede wszystkim na terenie zabytkowych parków i ogrodów dworskich [Konca 1990, Olaczek i in. 1996]. Parki przypałacowe i dworskie pełniły w zamierzonych czasach funkcję osłony budynków przed wiatrem i podnosiły walory estetyczne otoczenia. Drzewami obsadzano także polne drogi, będące często szlakami konnych przejażdżek zarządców dóbr [Jackiewicz-Garniec i Garniec 2001, Fijałkowski 2003, Chojnacka 2006, Fornal-Pieniak i Wysocki 2006, Szwed i in. 2008]. Niestety po II wojnie światowej wiele parków, często z cennym drzewostanem, uległo zniszczeniu, a roślinność ujednoliciła się pod względem gatunkowym i strukturalnym [Pacyniak i Smólski 1973].

W miastach, obok aspektów ekologicznych i estetycznych, istotne jest psychologiczne oddziaływanie drzew pomnikowych na społeczeństwo jako naturalnych elementów przyrody. Obiekty te w sztucznym środowisku, którym są tereny miejskie, czynią przestrzeń bardziej przyjazną [Siewniak 1988]. Ważnym aspektem jest rozwijanie właściwych postaw względem cennych komponentów środowiska, zarówno wśród mieszkańców, jak i osób przyjezdnych. Można to osiągnąć poprzez odpowiednio przygotowane oferty turystyczne, umacniające więź z naturą oraz objaśniające znaczenie historyczne obiektów przyrodniczych [Kasprzak 2005, Pietrzak 2010]. Oglądanie pomnikowych okazów drzew nadaje się na krótkie, jednodniowe wycieczki, które nie wymagają od uczestników specjalnego przygotowania. Wiele z tych drzew położonych jest na szlakach pieszych, rowerowych lub jeździeckich [Kasprzak 2011, Machanik i Kurczewski 2014]. Nawet niewielkie formy ochrony przyrody, takie jak drzewa pomnikowe, przyczyniają się do zachowania i promocji walorów dziedzictwa przyrodniczego regionu. Nazwy lubelskich drzew (Rotmistrz, Chorąży, Wachmistrz) nawiązują do legend lub faktów historycznych oraz przypominają ludzi zasłużonych dla regionu, np. lipa im. Romana Rogińskiego, aleja Kajetana Sawczuka.

Zabytkowe zespoły zieleni dworskiej w Polsce stanowią grupę liczącą około 10 000 obiektów. Po wieloletnich zaniedbaniach w części z nich próbuje się odtworzyć pierwotne układy parkowe. Celem konserwatorów i projektantów jest stworzenie ogrodu na wiele lat. Niestety na Lubelszczyźnie m.in. z powodów klimatycznych mogą wystąpić trudności z doбором gatunków obcego pochodzenia do obiektów parkowych. Jednakże można spotkać doskonałe przykłady gatunków zdolnych do pełnej aklimatyzacji w regionie – są to należące do tzw. egzotów starsze drzewa o znacznych rozmiarach, znajdujące się w doskonałej kondycji.

Województwo lubelskie charakteryzuje się klimatem umiarkowanie kontynentalnym, można je podzielić pod tym względem na dwie części: północno-wschodnią i południowo-zachodnią. Część północno-wschodnia (Polesie Lubelskie, Podlasie, Małe Mazowsze) charakteryzuje się klimatem bardziej wilgotnym i surowszym, natomiast część południowo-zachodnia (Wyżyna Lubelska, Roztocze) ma klimat nieco łagodniejszy i bardziej suchy. Średnia roczna wartość temperatury powietrza wynosi około 7–7,5°C. Najzimniejszym miesiącem jest luty, a zima zaczyna się najwcześniej w północno-wschodniej części regionu (koniec listopada) i trwa tam najdłużej. Najkrótszym okresem zimowym charakteryzuje się Płaskowyż Nałęczowski, dolina Wisły i Padół Zamojski. Okres wegetacyjny trwa tu zwykle od 208 do 218 dni, a jedynie na obszarze zachodnim i południowo-zachodnim utrzymuje się przez 220 dni [Nowak i Nowak 1996]. Najwięcej opadów (600–700 mm) występuje na Roztoczu i w południowej części wyżyny [Kaszewski i in. 1999]. Stosunki wodne w okresie wegetacji mogą być zaburzone w wyniku niekorzystnego rozkładu opadów w ciągu roku i duże ich wahania w poszczególnych latach. Często występują lata suche lub mokre. Maksimum opadów przypada na najcieplejsze miesiące letnie, kiedy z reguły zapotrzebowanie na wodę jest największe. Najkorzystniejsze pod względem agroklimatu są obszar nadwiślański i Kotlina Sandomierska, a najmniej sprzyjający obszar Polesia Lubelskiego i Niziny Południowopodlaskiej [Woś 1999].

W pracy przedstawiono przegląd piśmiennictwa dotyczący składu gatunkowego, ilościowego oraz rozmieszczenia drzew pomnikowych na terenie woj. lubelskiego. Ponadto określono, jakie gatunki drzew w warunkach klimatycznych Lubelszczyzny są najbardziej długowieczne. Badania kameralne uzupełniono o badania terenowe polegające na szczegółowych inwentaryzacjach dendrologicznych kilkunastu rzadziej spotykanych gatunków drzew. Celem przeprowadzonych pomiarów była obserwacja rzadkich i obcych gatunków, mogących znaleźć zastosowanie w zabytkowych parkach i ogrodach regionu.

MATERIAŁ I METODY

Przeprowadzone badania oparto na rejestrze pomników przyrody woj. lubelskiego z 2014 r. oraz na szczegółowej inwentaryzacji dendrologicznej 20 wybranych drzew objętych ochroną pomnikową. Na ich wybór miały wpływ: wyjątkowość drzewa pod względem gatunkowym w tym rejonie Polski lub/i znaczne wymiary. Nomenklaturę przyjęto za Senetą i Dolatowskim [2009]. U każdego z badanych egzemplarzy zmierzono aktualny obwód pnia na wysokości 130 cm, wysokość (wykorzystując specjalistyczny dalmierz laserowy Nikon Forestry PRO) i zasięg rzutu korony. Ponadto opisano stan zdrowotny drzewa, zlokalizowano je na mapie metodą GPS i wykonano dokumentację fotograficzną.

WYNIKI

W 2014 r. na terenie województwa odnotowano 1413 pomników przyrody. Na liście wpisane były drzewa i grupy drzew, szpalery, aleje, jedno- i wielogatunkowe stanowiska ochrony roślin, wzgórze widokowe z drzewostanem, głazy, źródlika i in. Z tego 1300 pozycji dotyczyło ochrony drzew, co stanowiło 92% wszystkich pomników przyrody.

Nagozależkowe

Spśród drzew iglastych ochroną objęto 208 egzemplarzy należących do 17 gatunków (tab. 1). Pod względem liczebności przeważają: *Larix decidua* Mill., *Picea abies* H. Karst, *Pinus sylvestris* L., *Ginkgo biloba* L. i *Pinus strobus* L. Pomnikowe drzewa iglaste są rozmieszczone na terenie całego woj. lubelskiego w sposób dość przypadkowy i nierównomierny. Większe skupiska znajdują się w okolicy Białej Podlaskiej, Nałęczowa, Lublina, Zamościa i Tomaszowa Lubelskiego. Gatunki rzadkie i obcego pochodzenia występują częściej w miejscach o cieplejszym mikroklimacie. Na przykład w okolicach Nałęczowa znaczne rozmiary osiągają drzewa miłorzębu dwuklapowego, sosny wejmutki, choiny kanadyjskiej i sosny czarnej. Natomiast na terenach chłodniejszych, np. w rejonie Białej Podlaskiej, ochroną pomnikową objęte są gatunki rodzime, które mają szansę osiągnąć tam znaczne rozmiary: jałowiec pospolity, sosna pospolita i jodła pospolita.

Wykaz gatunków drzew z gromady Gymnospermae w rejestrze pomników przyrody woj. lubelskiego z 2014 r.:

Abies alba Mill. (jodła pospolita) – 2 egzemplarze w Janowie Lubelskim.

Abies concolor Lindl. ex Hildebr. (jodła jednobarwna) – 1 okaz w Wólce Domaszewskiej w gm. Wojcieszków i 1 egzemplarz w alei we wsi Burzec w gm. Wojcieszków.

Chamaecyparis pisifera Endl. (cyprysik groszkowy) – 1 okaz w Osmolicach w gm. Strzyżewice.

Ginkgo biloba L. (miłorząb dwuklapowy) – 13 drzew, w tym 5 szt. w Lublinie, a pojedyncze okazy w Chmielniku w gm. Bełżyce, Chełmie, Puławach, Nałęczowie, Czesławicach, Pszczelej Woli w gm. Strzyżewice, Różance w gm. Włodawa i w Zamościu.

Juniperus communis L. (jałowiec pospolity) – 7 okazów, m.in. w Romanowie w gm. Janów Podlaski, Bełzcu i Wilczopolu w gm. Głusk.

Juniperus virginiana L. (jałowiec wirginijski) – ogółem 7 szt.: 2 egzemplarze w grupie wielogatunkowej w Sitańcu Błonie w gm. Zamość, 1 egzemplarz w Zwierzyńcu i 4 okazy w Kożuchówce w gm. Krzywda.

Larix decidua Mill. (modrzew europejski) – ogółem 103 szt., w tym m.in. 27 okazów w Rokitnie, 15 szt. w Łopienniku w gm. Krasiczyn, 12 szt. w Potoczku w gm. Potok Wielki, 5 szt. w Pawłówe w gm. Rachanie, modrzew Marian w Rykach, modrzewie Mikołaj, Franciszek i Józef w Zalesiu Kolonii w gm. Ryki, a także okazy w Czesławicach w gm. Nałęczów, w Szystowicach w gm. Grabowiec i w Tomaszowicach Kolonii w gm. Jastków. Jeden egzemplarz znajduje się również w alei w Grzędówce w gm. Łuków.

Larix kaempferi Carriere (modrzew japoński) – 1 okaz w Olbicińcu w gm. Trzydnik Duży.

Larix decidua subsp. *polonica* Domin (modrzew polski) – 3 okazy: w Dołhobyczowie, Orłowie Murowanym w gm. Izbica i w Pszczelej Woli.

Picea abies H. Karst. (świerk pospolity) – ogółem 26 drzew, w tym m.in. 8 szt. w Stoczku Łukowskim, 3 szt. w Różance w gm. Włodawa i w Woskrzenicach w gm. Biała Podlaska. Kolejne drzewa rosną w szpalerze w Janówce w gm. Piszczac i w alei w Stoczku Łukowskim.

Pinus nigra J.F. Arnold (sosna czarna) – ogółem 5 egzemplarzy: 2 szt. w Kożuchówce w gm. Krzywda oraz po 1 szt. w Rykach, w Łubkach w gm. Wojciechów i w Zwierzyńcu.

Pinus sylvestris L. (sosna pospolita) – ogółem 19 okazów, w tym m.in. po 5 szt. w Magdalence w gm. Ułhówek i w Krynicach, po 4 szt. w Lubyczy Królewskiej i w Janowie Lubelskim, 2 szt. w Wygodzie w gm. Janów Lubelski i tzw. Królowa Sosen w Bordziłówce w gm. Rossosz.

Pinus strobus L. (sosna wejmutka) – ogółem 11 okazów, m.in. 2 szt. w Czesławicach, 2 szt. w Orłowie Murowanym w gm. Izbica oraz w Łęcznej.

Pseudotsuga menziesii subsp. *glauca* Franco (jedlica sina) – 1 okaz w Zwierzyńcu.

Taxodium distichum Rich. (cypriśnik błotny) – 1 okaz w Zwierzyńcu.

Thuja occidentalis L. (żywotnik zachodni) – ogółem 4 egzemplarze: w Milanowie, Sobieszynie w gm. Ułęż oraz w Osmolicach.

Tsuga canadensis L. (choina kanadyjska) – 1 okaz w Palikijach w gm. Wojciechów.

Tabela 1. Wykaz gatunkowy drzew nagozalążkowych wpisanych do rejestru pomników przyrody woj. lubelskiego (M. Dudkiewicz na podstawie wykazu z 16.06.2014 r.)

Table 1. Tree species of Gymnospermae listed on the Lubelskie Voivodeship nature monuments register

Nazwa łacińska/ Latin name	Liczba okazów Number of specimens
<i>Larix decidua</i> Mill.	104
<i>Picea abies</i> H. Karst.	27 + aleja
<i>Pinus sylvestris</i> L.	19
<i>Ginkgo biloba</i> L.*	13
<i>Pinus strobus</i> L.*	11
<i>Juniperus communis</i> L.	7
<i>Juniperus virginiana</i> L.*	7
<i>Pinus nigra</i> J.F. Arnold*	5
<i>Thuja occidentalis</i> L.*	4
<i>Larix decidua</i> subsp. <i>polonica</i> Domin	3
<i>Abies alba</i> Mill.	2
<i>Abies concolor</i> *	2
<i>Chamaecyparis pisifera</i> Endl.*	1
<i>Larix kaempferi</i> Carriere*	1
<i>Pseudotsuga menziesii</i> subsp. <i>glauca</i> Franco*	1
<i>Taxodium distichum</i> Rich.*	1
<i>Tsuga canadensis</i> L.*	1

* drzewa obcego pochodzenia/ trees of foreign origin

Okrytonasienne

W 2014 r. drzewa liściaste uwzględnione w rejestrze zabytków na terenie woj. lubelskiego obejmowały ponad 5200 egz. należących do 56 gatunków i odmian. Pod względem liczebności przeważały: *Tilia cordata* Mill., *Quercus robur* L., *Fraxinus excelsior* L., *Carpinus betulus* L. i *Betula pendula* Roth (tab. 2).

Pomnikowe drzewa liściaste, podobnie jak iglaste, są nierównomiernie rozmieszczone na terenie całego województwa. Ich większe skupiska przypadają na teren i okolice Białej Podlaskiej, Lublina, Puław i Nałęczowa, Zamościa oraz Zwierzyńca. Największa liczba pomnikowych egzotów występuje w założeniach parkowo-ogrodowych. Rzadkie gatunki drzew w parkach wiejskich regionu lubelskiego cechują się zazwyczaj dużymi walorami dekoracyjnymi, np. tulipanowce, platany i dęby. Wszystkie wymagają stanowisk zacisznych i słonecznych, są również wrażliwe na niskie temperatury, szczególnie w młodości. W warunkach mrozu dochodzącego do -33°C i trwającego kilka dni giną młode okazy, a u starszych przemarzają głównie pączki kwiatowe. Stąd wniosek, że okazy, które są dobrze wyrosnięte, stanowią cenne źródło wiedzy dla botaników i szkółkarzy oraz mogą służyć jako bardzo wartościowy materiał mateczny. W 2014 r. na terenie woj. lubelskiego stwierdzono występowanie 33 gatunków i odmian drzew liściastych obcego pochodzenia. Do najliczniejszych z nich należały: *Aesculus hippocastanum* i *Robinia pseudoacacia*.

Wykaz gatunków drzew z gromady Angiospermae w rejestrze pomników przyrody woj. lubelskiego z 2014 r:

Acer platanoides L. (klon pospolity) – 83 egzemplarze pojedyncze lub w grupach, m.in. altana z 10 szt. w Osmolicach w gm. Strzyżewice. Wyróżniające się okazy w Hrubieszowie, Górze Puławskiej, Rokitnie, Sosnowicy i Chyżowicach. Poza tym 13 szt. w alejach w Sułowie (1 szt.), Jarczewie w gm. Wola Mysłowska (1 szt.) i Łabuniach (11 szt.).

Acer platanoides ‘Lorbergii’ (klon pospolity ‘Lorberga’) – egzemplarz w Olbięcinie w gm. Trzydnik Duży.

Acer pseudoplatanus L. (klon jawor) – 26 egzemplarzy pojedynczych i drzewa w grupach. Największe okazy znajdują się w Krasnobrodzie (2 szt.), Stróży Kolonii w gm. Kraśnik, Krynicach, Kolonii Zamek w gm. Modliborzyce, Tereszpolu-Kukiełkach i w Horostycie w gm. Wiryki.

Acer saccharinum L. (klon srebrzysty) – 4 pojedyncze egzemplarze: w Lublinie, Łęcznej, Puławach i we wsi Kanie w gm. Rejowiec Fabryczny.

Acer tataricum subsp. *ginnala* Wesm. (klon tatarski) – pojedynczy okaz w grupie wielogatunkowej w Koźuchówce w gm. Krzywdą.

Aesculus hippocastanum L. (kasztanowiec biały) – 44 okazy w ochronie pojedynczej i w grupach wielogatunkowych, m.in. 2 szt. w Białej Podlaskiej, 1 grupa w Grabowczyku w gm. Grabowiec i w Łęcznej. W Pratulinie znajduje się szpaler z 4 drzew. Kolejne 52 egzemplarze wchodzi w skład zabytkowych alei m.in. w Gułowie w gm. Adamów, w Jarczewie w gm. Wólka Mysłowska, Zawadzie w gm. Zamość, w alei Królowej Marysieńki w Krasnobrodzie (41 szt.). W alei we wsi Burzec w gm. Wojcieszków znajduje się 130 drzew.

Ailanthus altissima Swingle (ajlant gruczołkowaty) – 1 okaz w Chełmie i 2 w Bełżycach.

Alnus glutinosa Gaertn. (olsza czarna) – ogółem 14 okazów: pojedyncze sztuki w Gościeradowie, Surhowie w gm. Krasieczyn i Leśnej Podlaskiej (tam również egzemplarz 8-pniowy), grupa 11 szt. w Pszczelej Woli w gm. Strzyżewice.

Betula pendula Roth (brzoza brodawkowata) – 9 drzew rosnących pojedynczo lub w grupach m.in. w Surhowie w gm. Krasieczyn i Hniszowie w gm. Ruda Huta. W alejach w Stoczku Łukowskim (2 szt.), Sułowie-Deszkowicach Pierwszych (81 szt.), Krasnobrodzie (w alei Królowej Marysieńki 31 szt.).

Betula verrucosa ssp. *obscura* Domin (brzoza czarna) – egzemplarz o 3 pniach w Kluczkowicach w gm. Opole Lubelskie.

Carpinus betulus L. (grab pospolity) – pojedynczo i w grupach 25 szt. Wyróżniające się egzemplarze znajdują się w Drelowie, Karczmiskach i Surhowie w gm. Krasieczyn. Dwa szpalery usytuowane są w Bystrzycy i w Sobianowicach w gm. Wólka. W 4 alejach rośnie 126 kolejnych drzew w Gutowie (18 szt.), Jarczewie (2 szt.), Stoczku Łukowskim (46 szt.) oraz Kraśniku (trójrzędowa aleja z 60 drzew).

Castanea sativa Mill. (kasztan jadalny) – 2 drzewa w Wojsławicach.

Catalpa bignonioides Walter (surmia bignoniowa) – 1 okaz w Bronicach Kolonii w gm. Nałęczów.

Cercidiphyllum japonicum Siebold et Zucc. (grujecznik japoński) – 2 okazy w Olbicieniu w gm. Trzydnik Duży.

Cladrastis lutea Rudd. (strączyn żółty) – 1 egzemplarz w Łęcznej.

Cornus mas L. (dereń jadalny) – 1 egzemplarz w Hrubieszowie (o zasięgu korony i wysokości dochodzącej do 11 m).

Corylus colurna L. (leszczyna turecka) – 1 egzemplarz w Bełżcu i 1 okaz w Wożuczynie w gm. Rachanie.

Crataegus coccinea L. (głóg szkarłatny) – 2 egzemplarze: w Olbicieniu gm. Trzydnik Duży i w Pszczelej Woli w gm. Strzyżewice.

Daphne mezereum L. (wawrzynek wilczełyko) – stanowisko w Białej Podlaskiej i Kazimierzu Dolnym.

Fagus sylvatica L. (buk pospolity) – ogółem (pojedynczo i w grupach) 41 szt. Największe egzemplarze rosną w Kozłówce w gm. Kamionka (buk Adam Zamojski), Łaszczowie, Samoklęskach w gm. Kamionka, Bończy w gm. Krasieczyn, Krynicach. W Lublinie znajduje się szpaler z kolejnych 6 szt.

Fagus sylvatica 'Atropurpurea' – 5 szt.: 1 okaz w Fajstławicach, 2 drzewa w Siedliskach Pierwszych, gm. Fajstławice, oraz 2 w Dobużku w gm. Łaszczów.

Fagus sylvatica 'Pendula' – 1 okaz w Szystowicach w gm. Grabowiec.

Fagus sylvatica 'Purpurea Pendula' – 1 okaz w Łańcuchowie w gm. Milejów.

Fraxinus excelsior L. (jesion wyniosły) – 167 drzew w ochronie pojedynczej i w grupach, m.in. 3 szt. w Dołhobyczowie, Kopyłowie w gm. Horodło i 15 szt. w Hrubieszowie. W Sielcu w gm. Leśniowice rośnie jesion Fryderyk. W alejach mieszanych znajduje się kolejnych 41 egzemplarzy – 20 szt. w Adamowie, 11 szt. w Krasnobrodzie,

w Grzędówce w gm. Łuków (1 szt.), w miejscowości Burzec w gm. Wojcieszków (8 szt.) i w Jarczewie w gm. Wola Mysłowska (1 szt.).

Fraxinus excelsior 'Pendula' – 1 okaz w Olbięcinie w gm. Trzydnik Duży.

Fraxinus pennsylvanica 'Argenteomarginat' (jesion pensylwański, odm. białobrzega) – 1 okaz w Olbięcinie w gm. Trzydnik Duży.

Gleditsia triacanthos L. (glediczia trójcierniowa) – 3 okazy w miejscowościach: Radoryżu Smolanym w gm. Krzywda, Olszance w gm. Łopiennik Górny i Hniszowie w gm. Ruda Huta.

Juglans cinerea L. (orzech szary) – 3 egzemplarze: w Bończy w gm. Krasiczyn, Zwierzyńcu i w Puławach (3-pniowy). Szpaler orzechów rośnie również w Zamościu.

Juglans nigra L. (orzech czarny) – 4 okazy, w tym 2 szt. w Puławach, 1 we wsi Kanie w gm. Rejowiec Fabryczny i w Pszczulej Woli w gm. Strzyżewice.

Liriodendron tulipifera L. (tulipanowiec amerykański) – ogółem 3 egzemplarze: 1 w Roskoszy w gm. Biała Podlaska, 1 we wsi Kanie w gm. Rejowiec Fabryczny i 1 w Wojśławicach.

Phellodendron amurense Rupr. (korkowiec amurski) – ogółem 4 okazy: w Pszczulej Woli w gm. Strzyżewice, w Olbięcinie w gm. Trzydnik Duży i w Zamościu (2 szt.).

Platanus ×hispanica Mill. ex Münchh. – ogółem 8 szt.: w Bończy w gm. Krasiczyn, Łysołajach w gm. Milejów, we wsi Nieledeu w gm. Trzeszczany, w Chyżowicach w gm. Uchanie i w Zwierzyńcu.

Populus ×canadensis 'Marilandica' Bosc. (topola holenderska) – 1 okaz w Lublinie.

Populus alba L. – 21 okazów pojedynczych i w nasadzeniach grupowych m.in. w Chylinie Wielkim w gm. Wierzbica, Nałęczowie (2 szt.), Neplu w gm. Terespol, Zaborcach w gm. Trzeszczany 5 szt., Celejowie w gm. Wąwolnica (2 szt.), Chylinie Wielkim w gm. Wierzbica oraz w Lublinie.

Populus nigra L. (topola czarna, sokora) – ogółem 3 drzewa: 1 szt. w Gutowie w gm. Adamów i 2 szt. Lublinie. W Cieleśnicy w gm. Rokitno rośnie szpaler z kolejnych 16 drzew.

Pyrus communis L. (grusza pospolita) – 5 okazów zlokalizowanych w Kraśniku, Kocku, Bychawie, Kawęczynku w gm. Szczepieszyn i Andrzejówce w gm. Biłgoraj.

Quercus cerris L. (dąb burgundzki) – 1 egzemplarz w Lublinie.

Quercus macrocarpa Michx. (dąb wielkoowocowy) – 1 okaz w Łęcznej.

Quercus palustris Muenchh. (dąb błotny) – 1 okaz w Tarnogórze w gm. Izbica i 2 drzewa w grupie wielogatunkowej w Pawłówce w gm. Rachanie.

Quercus petraea Liebl. (dąb bezszypułkowy) – ogółem 6 egzemplarzy: w Puławach, Lublinie, Sobieszynie w gm. Ułęż i 3 okazy w Neple.

Quercus robur L. (dąb szypułkowy) – ogółem 716 egzemplarzy pojedynczych i w grupach. Wyróżniające się drzewa rosną w Dęblinie, w Drełowie (11 szt.), w Żdźzarce w gm. Hańsk (6 szt.), Łążku Ordynackim w gm. Janów Lubelski, w Górecku Kościelnym w gm. Józefów (6 szt.), Karczmiskach, Kazimierzu Dolnym, Barłogach w gm. Kurów, Mirczach, Potoczku w gm. Potok Wielki, w Rokitnie (36 szt.), w Hniszowie w gm. Ruda Huta (dąb Bolko). Duże grupy spotyka się w Jabłecznej w gm. Sławatycze (44 szt.)

i w Werbkowicach (111 szt.). Poza tym istnieje 5 dębowych szpalerów: w Dębowej Kłodzie (12 szt.), Wygodzie w gm. Janów Podlaski (32 szt.), Lublinie (27 szt.) i Siedliskach gm. Lubycza Królewska (23 szt.). W Janówce w gm. Piszczac rośnie szpaler z dębów szypułkowych (4 szt.) i świerków.

Quercus robur 'Pectinata' (dąb szypułkowy, odm. strzępolistna) – 2 okazy: w Woźuczynie w gm. Rachanie i w Zwierzyńcu.

Quercus robur 'Fastigiata' – 1 okaz w Palikijach w gm. Wojciechów.

Quercus rubra L. (dąb czerwony) – 4 okazy: w Czemiernikach, Fajstawicach, Krynicach i w Lublinie, oraz szpaler 13 dębów czerwonych w Sobieszynie w gm. Ułęż.

Rhamnus cathartica L. (szakłak pospolity) – 2 szt. w Lublinie.

Robinia pseudoacacia L. (robinia biała) – ogółem 9 drzew, m.in. w Majdanie Nepryskim w gm. Józefów, Niedrzwicy Kościelnej i 7 szt. w Dąbrówce w gm. Potok Wielki. Kolejne 9 egzemplarzy rośnie w alei w Zawadzie w gm. Zamość.

Salix × fragilis L. (wierzba krucha) – 1 okaz w Rokitnie.

Salix alba L. (wierzba biała) – 1 egzemplarz w Hajownikach w gm. Skierbieszów (510 cm) i 1 w alei we wsi Burzec w gm. Wojcieszów.

Tilia americana L. (lipa amerykańska) – 1 okaz w Puławach.

Tilia cordata Mill. (lipa drobnolistna) – drzewa spotykane pojedynczo, grupami, w szpalerach i alejach (ogółem 3 360 szt.). Pojedynczo i grupami 685 szt., w tym m.in. 8-pniowa lipa w Neple w gm. Terespol, po 1 egzemplarzu w Stawku w gm. Chełm, w Uhninie w gm. Dębowa Kłoda, w Fajstawicach i Krasnobrodzie, po 2 szt. we wsi Maruszewiec gm. Borki, Krzesimowie w gm. Mełgiew, we wsi Radcze w gm. Milanów, Sadurkach w gm. Nałęczów, Ostrowie Lubelskim, Pokiniance w gm. Rokitno, Łaziskach w gm. Skierbieszów, Pszczelej Woli w gm. Strzyżewice, w Szczebreszynie, we wsi Horostyta w gm. Wiryki. Duże grupy lipowe zinwentaryzowano m.in. w Bełżcu (71 szt.), Krężnicy Okrągłej w gm. Bełżyce (42 szt.), Kłodnicy w gm. Borzechów (28 szt.), Gościeradowie-Folwarku (21 szt.) i Gościeradowie (37 szt.). Poza tym są 3 szpalery w Lublinie (10, 15 i 35 szt.). W alejach zewidencjonowano aż 2605 egzemplarzy, m.in. w Nasutowie w gm. Niemce, Krasieninie-Kolonii w gm. Niemce (133 szt.), Brzeziczkach w gm. Piaski (86 szt.), Roskoszy w gm. Biała Podlaska (128 szt.), Woli Osowińskiej (133 szt.), Dęblinie (148 szt.), Turce w gm. Dorohusk (49 szt.), Tomaszowicach w gm. Jastków (140 szt.), Grzędówce w gm. Łuków (47 szt.), Kownatkach w gm. Łuków (123 szt.), Pszczelej Woli w gm. Strzyżewice (92 szt.).

Tilia × euchlora (lipa krymska) – 2 okazy w Brzozówce-Kolonii w gm. Szastarka.

Tilia platyphyllos Scop. (lipa szerokolistna) – ogółem 13 egzemplarzy, m.in. w Lublinie (4 szt.), Tomaszowie Lubelskim (3 szt.), Łaszczowie (2 szt.) oraz Gościeradowie.

Tilia tomentosa Moench (lipa srebrzysta) – 2 okazy: 1 w Jaszczowie w gm. Milejów i 1 w Orłowie Murowanym w gm. Izbica.

Ulmus glabra Huds. (wiąz górski) – ogółem 4 okazy: w Tomaszowie Lubelskim, Stawce w gm. Batorz, Szystowicach w gm. Grabowiec i w Kocku.

Tabela 2. Wykaz gatunkowy drzew okrytonasiennych wpisanych do rejestru pomników przyrody woj. lubelskiego (M. Dudkiewicz na podstawie wykazu z 16.06.2014 r.)

Tabela 2. Tree species of Angiospermae listed on the Lubelskie Voivodeship nature monuments register

Nazwa łacińska/ Latin name	Liczba okazów Number of specimens
<i>Tilia cordata</i> Mill.	3360
<i>Quercus robur</i> L.	814
<i>Fraxinus excelsior</i> L.	208
<i>Carpinus betulus</i> L.	151 + 2 szpalery
<i>Betula pendula</i> Roth.	123
<i>Aesculus hippocastanum</i> L.*	100
<i>Acer platanoides</i> L.	96
<i>Ulmus laevis</i> Pall.	45
<i>Fagus sylvatica</i> L.	41 + szpaler
<i>Acer pseudoplatanus</i> L.	26
<i>Populus alba</i> L.	21
<i>Populus nigra</i> L.	19
<i>Robinia pseudoacacia</i> L.*	18
<i>Alnus glutinosa</i> Gaertn.	14
<i>Tilia platyphyllos</i> Scop.	13
<i>Platanus × hispanica</i> Mill. ex Münchh.*	8
<i>Quercus petraea</i> Liebl.	6
<i>Fagus sylvatica</i> 'Atropurpurea'*	5
<i>Pyrus communis</i> L.	5
<i>Ulmus minor</i> Mill.	5
<i>Acer saccharinum</i> L.*, <i>Juglans nigra</i> L.*, <i>Phellodendron amurense</i> Rupr.*, <i>Quercus rubra</i> L., <i>Ulmus glabra</i> Huds	po 4 z każdego gatunku
<i>Juglans cinerea</i> L.*	3 + szpaler
<i>Ailanthus altissima</i> (Mill.) Swingle*, <i>Gleditsia triacanthos</i> L.*, <i>Liriodendron tulipifera</i> L.*	po 3 z każdego gatunku
<i>Castanea sativa</i> Mill.*, <i>Cercidiphyllum japonicum</i> Siebold et Zucc.*, <i>Corylus colurna</i> L.*, <i>Crataegus coccinea</i> L.*, <i>Quercus robur</i> 'Pectinata'*, <i>Rhamnus cathartica</i> L., <i>Salix alba</i> L., <i>Tilia × euchlora</i> *, <i>Tilia tomentosa</i> Moench	po 2 z każdego gatunku
<i>Daphne mezereum</i> L.	2 stanowiska
<i>Acer platanoides</i> 'Lorbergii'* , <i>Acer tataricum</i> subsp. <i>ginnala</i> (Maxim.) Wesm.*, <i>Betula verrucosa</i> ssp. <i>obscura</i> Domin*, <i>Catalpa bignonioides</i> Walter*, <i>Cladrastis lutea</i> Rudd.*, <i>Cornus mas</i> L.*, <i>Fagus sylvatica</i> 'Purpurea Pendula'*, <i>Fagus sylvatica</i> 'Pendula'*, <i>Fraxinus excelsior</i> 'Pendula'*, <i>Fraxinus pennsylvanica</i> 'Argenteomarginata'*, <i>Populus × canadensis</i> 'Marilandica' Bosc.*, <i>Quercus cerris</i> L.*, <i>Quercus macrocarpa</i> Michx.*, <i>Quercus palustris</i> Muenchh.*, <i>Quercus robur</i> 'Fastigiata'*, <i>Salix × fragilis</i> L., <i>Tilia americana</i> L.*	po 1 z każdego gatunku
Razem/ Total	ok. 5 200

* drzewa obcego pochodzenia/ trees of foreign origin

Tabela 3. Wyniki szczegółowej inwentaryzacji dendrologicznej wybranych drzew należących do rzadkich gatunków objętych ochroną pomnikową na terenie woj. lubelskiego, 2014 r.

Table 3. The results of detailed dendrological inventory of selected rare species protected in the Lubelskie Voivodship

Nazwa łacińska Latin name	Nazwa polska Polish name	Lokalizacja Localization	Obwód pnia na wys. 1,3 m Trunk circumference at 1.3 m height (cm)	Wysokość Height (m)	Średnica korony drzewa Diameter of tree crown (m)	Kondycja zdrowotna/ uwagi Health condition/ comments
1	2	3	4	5	6	7
<i>Acer saccharinum</i> L.	klon srebrzysty	zespół dworski w Łęcznej 51°18'43"N 22°53'8"E	340	12	10	dobra
<i>Acer saccharinum</i> L.	klon srebrzysty	Lublin, ul. Mikołaja Kopernika 51°13'5"N 22°34'24"E	250	15	10	bardzo dobra
<i>Ginkgo biloba</i> L.	miłorząb dwuklapowy	zespół pałacowo-parkowy w Czesławicach 51°18'13"N 22°15'43"E	544	21	17	niepokojąca, do monitorowania; drzewo najprawdopodobniej zrosnięte z wielu pni
<i>Ginkgo biloba</i> L.	miłorząb dwuklapowy	zespół dworsko-parkowy w Abramowicach 51°12'17"N 22°35'16"E	253	15	10	dobra

cd. tabeli 3

1	2	3	4	5	6	7
<i>Ginkgo biloba</i> L.	2 mitorzęby dwuklapowe	Lublin, ul. Lipowa 51°14'37"N 22°33'4"E	190; 174+74	6; 6+6	6; 6+6	dobra; mocno ogłowione wierzchołki; w drugim z egzemplarzy podłużny, głęboki, ale zabliźniony ubytek; drugie drzewo rozgałęzia się na dwa przewodniki na wysokości 0,9 m
<i>Juglans cinerea</i> L.	orzech szary	park miejski w Zwierzyńcu 50°36'45"N 22°58'0"E	281	18,5	15	kondycja niezadowolająca; jeden z głównych przewodników jest mocno uszkodzony
<i>Larix decidua</i> Mill.	modrzew europejski	dwór w Jaszczowie 51°12'32"N 22°56'11"E	330	25	15	bardzo dobra
<i>P. × canadensis</i> 'Marilandica'	topola holenderska	Lublin, ul. Bolesława Chrobrego 51°14'28"N 22°32'18"E	427	25	25	bardzo dobra
<i>Pinus strobus</i> L.	sosna wejmutka	zespół dworsko-parkowy w Łęcznej 51°18'35"N 22°52'5"E	220	15	10	dobra
<i>Pinus strobus</i> L.	sosna wejmutka	zespół dworsko-parkowy w Łęcznej 51°18'35"N 22°52'5"E	210	15	10	dobra
<i>Platanus × hispanica</i> Mill. ex Münchh.	platan klonolistny	zespół pałacowo-parkowy w Łysołajach 51°11'32"N 22°56'18"E	400	20	15	dobra

<i>Platanus × hispanica</i> Mill. ex Münchh.	platan klonolistny	park miejski w Zwierzyńcu 50°36'44"N 22°58'11"E	281	24,5	15	dobry, ale wymaga monitorowania; głęboki ubytek wgłębny pnia w górnej partii drzewa
<i>Populus alba</i> L.	topola biała	Lublin, Ogród Saski 51°14'51"N 22°33'4"E	610	18	10	dobra
<i>Populus nigra</i> L.	topola czarna	Lublin, ul. Jana Kasprowicza 51°15'4"N 22°38'8"E	570	20	15	bardo dobra
<i>Populus nigra</i> L.	topola czarna	Lublin, pl. Litewski 51°14'52"N 22°33'33"E	506	15	10	bardzo zła, drzewo zamiera
<i>Quercus cerris</i> L.	dąb burgundzki	zespół dworsko-parkowy w Abramowicach 51°12'17"N 22°35'16" E	240	15	10	dobra
<i>Quercus macrocarpa</i> Michx.	dąb wielkoowocowy	zespół dworski w Łęcznej 51°18'38"N 22°52'57"E	340	20	15	dobra
<i>Quercus robur</i> L.	dąb szypułkowy Florian	Roztoczański Park Narodowy, osada leśna Florianka 50°33'22"N 22°59'9"E	727	27	30	bardzo zła, drzewo zamiera
<i>Tilia tomentosa</i> Moench	lipa srebrzysta	dwór w Jaszczowie 51°12'29"N 22°55'58"E	500	25	15	bardzo dobra
<i>Ulmus glabra</i> Huds.	wiąz górski	zespół pałacowo-parkowy w Czesławicach 51°18'12"N 22°15'45"E	308	32	16	dobry, ale wymaga monitorowania

Fot. 1. Orzech szary w parku miejskim w Zwierzyńcu (fot. W. Durlak, 2015 r.)
Phot. 1. Butternut in the city park in Zwierzyniec (photo W. Durlak, 2015)

Fot. 2. Miłorząb dwuklapowy w parku pałacowym w Czesławicach (fot. W. Durlak, 2015 r.)
Phot. 2. Gingko in the palace park in Czesławice (photo W. Durlak, 2015)

Fot. 3. Modrzew europejski przy dworze w Jaszczowie w gm. Milejów (fot. M. Dudkiewicz, 2015 r.)
Phot. 3. European larch near the manor in Jaszczów (photo M. Dudkiewicz, 2015)

Fot. 4. Lipa srebrzysta w Jaszczowie w gm. Milejów (fot. M. Dudkiewicz, 2015 r.)
Phot. 4. Silver linden in Jaszczów (photo M. Dudkiewicz, 2015)

Ulmus minor Mill. (wiąz polny) – ogółem 5 szt.: w Sielcu w gm. Leśniowice, Rudej Wsi w gm. Ruda Huta, Sernikach Kolonii, Jakubowicach Murowanych i Obroczy w gm. Zwierzyniec.

Ulmus laevis Pall. (wiąz szypułkowy) – ogółem 32 okazy, m.in. w Jaskach k. Radzyna Podlaskiego, Stoczku Łukowskim, Słupiu w gm. Modliborzyce, w Wieniawce w gm. Horodło (4 szt.). Kolejne 6 wiązów rośnie w alei we wsi Burzec w gm. Wojcieszków i 7 w alei w Gutowie w gm. Adamów.

Badania własne

Szczegółowa inwentaryzacja dendrologiczna objęła 6 drzew znajdujących się na terenie Lublina oraz 14 drzew w parkach dworskich (fot. 1–3). Drzewa te należały do rzadko spotykanych w tej strefie klimatycznej gatunków. Ponieważ osiągnęły późny wiek i znaczne rozmiary, mogą być polecane do nasadzeń w odnawianych historycznych parkach w regionie.

PODSUMOWANIE

W 2014 r. w woj. lubelskim odnotowano 1413 pomników przyrody, z czego ok. 1300 pozycji (92%) dotyczyło drzewostanu (pojedyncze drzewa, ich grupy, aleje i szpalery).

Drzewa pomnikowe wpisane do rejestrów należą do 74 gatunków i odmian. Pod względem liczebności przeważają: *Tilia cordata*, *Quercus robur* i *Fraxinus excelsior*, a następnie *Carpinus betulus* i *Betula pendula*. Drzewa iglaste to 208 egzemplarzy, co stanowi ok. 4% wszystkich lubelskich drzew pomnikowych. Jak widać, udział drzew iglastych objętych ochroną jest na Lubelszczyźnie ponad dwukrotnie mniejszy niż przeciętnie w kraju.

Na szczególną uwagę zasługują imponujące okazy *Tilia cordata* w Krasnobrodzie i Szczebrzeszynie oraz egzemplarze *Quercus robur* w Karczmiskach i Hnieszowie. Wśród drzew introdukowanych spotykane są najczęściej *Aesculus hippocastanum* i *Robinia pseudoacacia*. W rejestrze drzew nagozalążkowych wymienia się 17 gatunków z przewagą: *Larix decidua*, *Picea abies* i *Pinus sylvestris*. Spośród drzew introdukowanych należących do tej grupy najczęściej spotyka się *Ginkgo biloba* i *Pinus strobus*.

Powyższe opracowanie może być pomocne przy uwzględnianiu właściwych doborów gatunkowych nie tylko w restaurowanych parkach i ogrodach województwa, ale również w innych cennych przyrodniczo zestawieniach roślinnych. Gatunki dominujące pod względem liczebności w wykazie pomników przyrody będą dobrym punktem wyjścia do kształtowania dendroflory, np. historycznych parków i innych założeń ogrodowych. Natomiast w miejscach najbardziej reprezentacyjnych mogą być zastosowane gatunki lub odmiany drzew obcego pochodzenia ujęte w wykazie drzew pomnikowych jako sprawdzone w uprawie w warunkach klimatycznych Lubelszczyzny.

PIŚMIENNICTWO

- Chojnacka M., 2006. Uwarunkowania rewaloryzacji kilku parków podworskich w Lednickim Parku Krajobrazowym. W: J. Rylke (red.), Przyroda i miasto, t. 8, 283–295.
- Fijałkowski D., 2003. Ochrona przyrody i środowiska na Lubelszczyźnie. Wyd. Tekst, Lublin.
- Fornal-Pieniak B., Wysocki Cz., 2006. Flora structure in rural park on example of Sandomierska Valley. Acta Sci. Pol., Silvarum Colendarum Ratio Ind. Lignaria 5 (2), 31–45.
- Grzywacz A., 2011. Drzewa jako elementy kulturowe. Stud. Mater. Cent. Eduk. Przyn.-Leśn. 13, 4 (29), 45–62.
- Jackiewicz-Garniec M., Garniec M., 2001. Pałace i dwory dawnych Prus wschodnich. Wyd. Studio Arta, Olsztyn.
- Kasprzak K., 2005. Ochrona pomników przyrody. Zasady postępowania administracyjnego. ABRYS, Poznań.
- Kasprzak K., 2011. Drzewa – pomniki przyrody i pamiątki kultury. Tur. Kult. 4, 17–38.
- Kaszewski M.B., Mrugała Sz., Warakowski W., 1999. Środowisko przyrodnicze Lubelszczyzny – klimat. LTN, Lublin.
- Konca B., 1990. Jaki los czeka pomniki przyrody? Przyn. Pol. 11, 7.
- Machanik A., Kurczewski R., 2014. Dziedzictwo przyrodnicze w rozwoju turystyki kulturowej na terenach wiejskich. Tur. Kult. 7, 34–48.
- Nowak M., Nowak J., 1996. Lubelszczyzna. WSiP, Warszawa.
- Olaczek R., Głowaciński Z., Sokołowski A., Janecki J., Kapuściński R., Sikora A., Kurzac M., 1996. Ochrona przyrody w Polsce. Zarząd Główny LOP, Warszawa.
- Pacyniak C., Smólski S., 1973. Drzewa godne uznania za pomniki przyrody oraz stan dotychczasowej ochrony drzew pomnikowych w Polsce. Roczn. AR Pozn. 67, 41–65.
- Pietrzak J., 2010. Problemy ochrony drzew i krzewów pomnikowych w Polsce. Zarz. Ochr. Przyn. Las. 4, 283–300.
- Pietrzak J., 2009. Zarys historii i motywy ochrony drzew i krzewów pomnikowych na terenie lasów. Zarz. Ochr. Przyn. Las. 3, 8–32.
- Rejestr pomników przyrody w woj. lubelskim, 16.06.2014 r. <http://bip.lublin.rdos.gov.pl/rejestr-form-ochrony-przyrody> (dostęp 27.12.2014).
- Seneta W., Dolatowski J., 2009. Dendrologia. Wyd. Nauk. PWN, Warszawa.
- Siewniak M., 1988. Ochrona drzew pomnikowych, Komun. Dendrol. 7.
- Szwed W., Sikorski P., Rodziejewicz A., Wierzbka M., 2008. Parki wiejskie ostoją gatunków leśnych. Materiały zjazdu Sekcji Dendrologicznej Polskiego Towarzystwa Botanicznego, Szklarska Poręba, 25–27 czerwca 2008 r.
- Woś A., 1999. Klimat Polski. Wyd. Nauk. PWN, Warszawa.
- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, Dz. U. z 2004 r., Nr 92 poz. 880.

Summary. The paper presents a review of the literature concerning species composition, quantitative distribution and forms of protection of trees in the Lublin Province. In 2014 in the Lublin province 1413 monuments of nature were listed, and in this number there were single trees, groups of trees, avenues and rows and objects of inanimate nature, such as boulders or springs. About 1300 entries in the list were related to the protection of trees, which accounted for 92% of all natural monuments. The aim of the study was to determine what species of trees in the climatic conditions of this region are the most durable and long-lived. The analyses carried out showed that the number of coniferous trees under protection is 208. They belonged to 17 species, with the predominance of *Larix decidua* Mill., *Picea abies* H. Karst. and *Pinus sylvestris* L. Particularly valuable items include *Ginkgo biloba* and *Larix decidua* in Czesławice, *Larix decidua* subsp. *polonica* in Orłów Murowany as well as specimens of *Pseudotsuga menziesii* subsp. *glauca* and

Taxodium distichum Rich., which rarely reach such considerable sizes in the conditions of eastern Poland, in Zwierzyniec. Deciduous trees under monumental protection (growing individually, in groups or avenues) include more than 5 200 units belonging to 56 species and varieties. In this group *Tilia cordata* Mill., *Quercus robur* L., *Fraxinus excelsior* L., *Carpinus betulus* L. and *Betula pendula* Roth. prevailed. Particularly noteworthy are impressive specimens *Tilia cordata* in Krasnobród and Szczepieszyn and specimens of *Quercus robur* L. Karczmiska and Hnieszów.

Key words: natural monuments, Lublin Province, alien species, revitalization